

**Pr. lect. univ. dr. Ovidiu Soare,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos“ din Galați**

APOSTOLATUL CREȘTIN ȘI SOCIAL ÎN PERIOADA ARHIPĂSTORIRII PATRIARHULUI IUSTIN MOISESCU

***Abstract.** The study highlights the main internal and external directions for the promotion and execution of the Christian and Social Apostolate, which Patriarch Iustin was concerned about, notably the ones presented in 1977, his first year of being patriarch. It was a very eventful year, with many events carrying a strong spiritual and social burden. We mention here the passing away of Patriarch Justinian and the earthquake of March 4 – two events that happened within a few weeks of each other. There are two additional events: the enthronement of the Iustin, archbishop of Moldova and Suceava as the patriarch of the Romanian Orthodox Church, and the Centenary of Independence 1877-1977. All these events were coordinated with wisdom and balance by Patriarch Iustin. He always showed through his actions that good understanding, faith, sacrifice, the love of nation and country, peace and brotherly love are the main guidelines of realising a true Christian and Social Apostolate in the Romanian Orthodox Church.*

***Keywords:** Church, Patriarch, Iustin Moiescu, Christian and Social Apostolate.*

Apostolatul creștin și social este un concept care privește gândirea și slujirea socială a Bisericii noastre, apărut odată cu făurirea statului unitar român în anul 1918. Apostolatul creștin și social urmărește „angajarea Bisericii străbune în lucrarea de consolidare a unității tuturor provinciilor românești din punct de vedere spiritual, cu largi răsfrângeri pentru afirmarea culturii naționale și întărirea coeziunii sociale“¹.

1. Pr. Dumitru POPESCU, „Cuvânt înainte“, în ***, *Apostolatul creștin și social al Bisericii Ortodoxe Române, 1925-2005*, Editura Vasiliana '95, Iași, 2005, p. 5.

La formularea apostolatului creștin și social au contribuit deopotrivă ierarhii Bisericii noastre, intelectualii de frunte ai țării, preoții și credincioșii din parohii, fiind astfel considerat „un simbol al împreună-slujirii laicilor și clerului pentru afirmarea lucrării misionare a Bisericii noastre în sânul neamului din care a răsărit, lucrare închinată de asemenea afirmării unității panortodoxe și înduhovnicirii lumii”².

Prin îndeplinirea misiunii slujitoare a Bisericii ierarhii, teologii și creștinii sunt conștienți că slujirea lui Dumnezeu este strâns legată de slujirea oamenilor, adevăr prezent în cuvintele Mântuitorului: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Matei 22, 37-39).

Misiunea Bisericii noastre are o semnificație spirituală, ceea ce face ca apostolatul creștin să nu se confunde cu un activism politic, ci să poarte în el pe Hristos și puterea Lui dumnezeiască de a transforma omul și istoria³.

Apostolatul creștin și social este văzut ca o împreună-slujire a clerului și a laicilor pentru afirmarea lucrării misionare a Bisericii noastre, ținând cont de realitățile sociale, politice, economice și culturale prezente în România reîntregită. A fost promovat de Întâistătătorii Bisericii noastre Nicodim, Justinian și Iustin, iar patriarhul Teoctist i-a consacrat pe deplin valențele sale ecumenice și europene, această slujire jertfelnică fiind deschiderea către un dialog fundamentat pe principiile evanghelice; această lucrare socială a Bisericii noastre este în continuare promovată și dezvoltată de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel al Bisericii Ortodoxe Române.

Biserica Ortodoxă Română a fost ca o adevărată mamă pentru poporul român, prin care s-a întreținut continuitatea națională, iar partea cea mai numeroasă a populației țării identifica credința religioasă cu legea strămoșească, viața strămoșilor fiind o viață sfântă, tradiția fiind identificată cu viața poporului român.

2. Pr. D. POPESCU, „Cuvânt înainte”, p. 7.

3. ***, *Apostolatul creștin și social al Bisericii Ortodoxe Române ...*, p. 39.

*

În opera care-l va consacra pe Patriarhul Iustin ca pe un adevărat doctrinar a apostolatului creștin, s-a aflat trilogia: *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena; Ierarhia bisericească în epoca apostolică; Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*⁴.

Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena – prin Sfântul Apostol Pavel, care predică evanghelia lui Hristos în cel mai strălucit centru al culturii antice, se consemnează unul din cele mai importante evenimente ale omenirii. Atunci începe lupta dintre cele două lumi, lumea creștină reprezentată de Sfântul Apostol Pavel și lumea păgână cultă. La Atena Sfântul Apostol Pavel „vorbise către filosofii epicurei și stoici; înaintea Areopagului rostise el una dintre cele mai frumoase cuvântări, care s-au auzit vreodată, în capitala culturii vechi“ (Fapte 17, 22-31)⁵. Acel moment are o valoare de simbol pentru apostolatul creștin și social, roadele slujirii misionare fiind în primul rând darul lui Dumnezeu, daruri dobândite prin strădania celor ce împlinesc această lucrare.

Ierarhia bisericească în epoca apostolică – principala caracteristică a slujirii apostolice este strâns legată de harul apostoliei, ea fiind aceea a sădirii Evangheliei în toată lumea. Această lucrare a fost începută de Sfinții Apostoli, iar pentru săvârșirea în continuare a lucrării de sfințire, propovăduire și păstorire a credincioșilor, până la a doua venire a Mântuitorului, Sfinții Apostoli au rânduit pe slujitorii Bisericii în cele trei trepte ale ierarhiei: episcopi, preoți și diaconi, demonstrând faptul că apostolatul creștin apare încă de la început legat de săvârșirea Sfintei Liturghii. Apostolatul Bisericii nu poate fi înțeles fără slujirea preoțească, lucru demonstrat prin grija și importanța permanentă a Bisericii pentru a forma slujitori devotați, pătrunși de misiunea lor, acest crez fiind împărtășit permanent de Patriarhul Iustin.

Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Gură de Aur – pentru patriarhul Iustin, Sfântul Ioan Gură de Aur a fost

4. ***, *Apostolatul creștin și social...*, p. 193.

5. I. MOISESCU, „Sfântul Pavel și viața celor mai de seamă comunități creștine în epoca apostolică“, în *Studii teologice*, seria II, anul III, septembrie-octombrie, 1951, p. 409.

un model de slujire misionară, un adevărat slujitor închinat unei autentice mărturisiri și trăiri a adevărilor evanghelice. Sfântul Ioan Gură de Aur leagă acest apostolat al Bisericii de lucrarea Duhului Sfânt în Trupul tainic al lui Hristos, care este Biserica. Scrierile Sfintei Scripturi și ale Părinților Bisericii ne încredințează de lucrarea Duhului Sfânt în Biserică. Cercetarea cărților sfinte trebuie făcută cu o grijă deosebită, specifică celor preocupați de un autentic apostolat creștin.

Sfântul Ioan Gură de Aur amintește de Sfântul Apostol Pavel care, pentru a pune în bună rânduială viața creștinilor din Corint, arată importanța Sfintelor Scripturi: „N-ați auzit pe Pavel spunând că «s-au scris toate acestea spre povățuirea noastră?»” (I Cor. 10, 11)⁶ și tot el ne învață să prețuim Sfintele Scripturi pentru că „sfătuind pe cei din jurul nostru cu cuvintele lui Dumnezeu îndreptăm viața slugilor noastre, a copiilor noștri, a soțiilor noastre, a prietenilor noștri, iar pe dușmani ni-i facem prieteni”⁷.

Misionarul creștin trebuie să fie convins că în Sfânta Scriptură nu se află nimic inutil, care să fi fost scris fără rost. Slujitorul lui Hristos de astăzi trebuie să înțeleagă faptul că nu se poate lipsi de ajutorul și lucrarea lui Dumnezeu în împlinirea apostolatului său⁸.

Această lucrare aduce preoților și studenților mijloace de a vedea în concepția celui mai mare predicator al clasicismului ortodox metode și chipuri de a explica cuvântul lui Dumnezeu, ținând seama de vremi, de oameni, de concepțiile vremii, de potențialul de înțelegere⁹.

6. SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, trad. de pr. D. Fecioru, în col. Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 23, Ed. Institutului Biclic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 35.

7. SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei...*, p. 36.

8. † PATRIARHUL IUSTIN, *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena*, Editura Episcopia Argeșului și Muscelului/Anastasia, București, 2002; † PATRIARHUL IUSTIN *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, Editura Episcopia Argeșului și Muscelului/Anastasia, București, 2002; † PATRIARHUL IUSTIN, *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom*, Editura Episcopia Argeșului și Muscelului / Anastasia, București, 2003.

9. Pr. D. POPESCU, „Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin – Dascăl de Teologie Ortodoxă”, în *Glasul Bisericii*, anul XXXVI, nr. 6, iunie, 1977, p. 594.

Apostolatul creștin și social în perioada arhipăstoririi Patriarhului Iustin Moiescu nu poate fi înțeles pe deplin dacă nu este evidențiată activitatea sa externă.

În acest sens, edificator este articolul pr. Constantin Galeriu, cu titlul *Din activitatea P.F. Patriarh Iustin ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române peste hotare*¹⁰.

Părintele Galeriu afirma că trei au fost sferele de lucru în care s-a desfășurat activitatea externă a Patriarhului Iustin: Ortodoxia, Mișcarea ecumenică și diverse organizații creștine și religioase pentru promovarea marilor aspirații ale lumii contemporane: pacea, dreptatea, dezarmarea etc.¹¹.

Astfel, în raportul înaintat la 10 noiembrie 1961 Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, după prima conferință pan-ortodoxă de la Rodos, din anul 1961, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române, în persoana Patriarhului Iustin, menționa faptul că: „manifestarea hotărârii unanime a tuturor Bisericilor Ortodoxe de a aborda într-un fel nou și de pe o poziție înaintată toate problemele sale vitale privitoare atât la lucrarea ei internă cât și la prezența ei în largul lumii și al vremii”¹².

Patriarhul Iustin a fost, în anii 60-70, vocea reprezentativă a Ortodoxiei românești în sfera largă a Ecumenismului creștin contemporan. În 1961, la New Delhi, cu prilejul intrării Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericii (CEB), patriarhul spunea: „Biserica noastră se dovedește animată de cel mai curat spirit ecumenic”¹³.

Cu prilejul Sesiunii Comitetului Central al CEB, din 31 iulie/16 august 1962, întrebând de un post de televiziune francez – „Care este aportul Ortodoxiei în dialogul ecumenic?”, patriarhul Iustin evidențiază prezența Bisericii Ortodoxe Române:

„În dialogul ecumenic, Ortodoxia aduce conștiința unității bisericești trăite de veacuri de-a rândul. În duhul, teologia și cultul ortodox, creștinii

10. Pr. C. GALERIU, „Din activitatea P. F. Patriarh Iustin ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române peste hotare”, în *Glasul Bisericii*, anul XXXVI, nr. 6, iunie, 1977, pp. 581-592.

11. Pr. C. GALERIU, „Din activitatea P.F. Patriarh Iustin...”, p. 584.

12. Pr. C. GALERIU, „Din activitatea P.F. Patriarh Iustin...”, p. 585.

13. Pr. C. GALERIU, „Din activitatea P.F. Patriarh Iustin...”, p. 587.

pot găsi sursele și modalitatea de a realiza unirea lor văzută. Ortodoxia aduce în Mișcarea Ecumenică interpretarea tradițională a Sfintei Scripturi, dezvoltarea succesivă a gândirii teologice, bogăția cultului religios și frumusețea angelică a vieții sale spirituale¹⁴.

Această constatare este întărită și de un articol publicat în Buletinul Patriarhiei Ecumenice de la Geneva, *Episkepsis*, nr. 170, 15 iunie 1977, consacrat alegerii sale ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române: „Noul Patriarh a reprezentat Biserica sa în toate contactele ultimilor 15 ani, dintre Bisericile Ortodoxe ca și în toate întâlnirile majore pe plan ecumenic¹⁵”.

În cuvântarea sa după alegerea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, la închiderea lucrărilor Colegiului electoral Bisericesc, din data de 12 iunie 1977, a subliniat direcțiile pe care le amintea în articolul său părintele Galeriu. Astfel Patriarhul Iustin a scos în evidență unitatea neamului românesc:

„Întrucât popoarele se diferențiază în variate chipuri unul de altul, este de la sine înțeles ca și Bisericile naționale, sau locale să dobândească trăsături caracteristice proprii. În acest context se poate vorbi de ortodoxie românească, dăltuită potrivit cu originea, viața și aspirațiile poporului nostru. Astfel, unitatea neamului românesc, la care poporul nostru ține atât de mult, s-a manifestat pe plan religios sub forma unității bisericești. Pe de o parte, Biserica a profitat de această aspirație națională pentru a veghea la unitatea ei. Pe de altă parte, unitatea bisericească a alimentat spiritul de comuniune și unitate a poporului nostru. Considerații asemănătoare se pot face și despre autocefalia sau autonomia bisericească și despre marele eveniment istoric al independenței naționale¹⁶”.

Alături de unitatea națională și de ortodoxia românească, patriarhul Iustin a afirmat și grija față de comunitățile ortodoxe românești din afara țării, precum și de legăturile care vor fi întărite cu celelalte Biserici sau culte religioase.

14. Pr. C. GALERIU, „Din activitatea P.F. Patriarh Iustin...”, p. 587.

15. Pr. C. GALERIU, „Din activitatea P.F. Patriarh Iustin...”, p. 586.

16. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial de recunoaștere și întronizarea Prea Fericitului Dr. Iustin Moiescu ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCV, nr. 7-8, iulie-august, 1977, p. 599.

„Cugetele noastre nu se vor opri însă la fruntariile țării. Avem peste hotare comunități românești ortodoxe, pe care le vom sprijini după nevoile lor.

Deopotrivă, vom ajuta și sprijini întărirea legăturilor și cooperarea Bisericii noastre cu celelalte Biserici sau culte religioase, atât pe plan bilateral, cât și pe plan general, în cadrele Conferinței Bisericilor Europene, ale Conferinței Creștine pentru Pace și ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, considerând că lucrarea de întărire a unității bisericești și de apărare a păcii între popoare constituie una din cele mai frumoase laturi ale activității Bisericii în lume, în epoca noastră.

În acest fel se explică nu numai apariția și dăinuirea bunelor legături dintre stat și Biserică în țara noastră, dar și necesitatea întăririi lor¹⁷.

Odată cu înmânarea decretului prezidențial de recunoaștere și întronizare a patriarhului Iustin, care a avut loc pe data de 18 iunie 1977, acesta a rostit un cuvânt unde a evidențiat statornicia, istoria și credința creștină a poporului nostru. Astăzi acest discurs poate fi înțeles ca o catehizare făcută reprezentanților conducerii de stat de la acea vreme, prezenți la acel eveniment¹⁸.

„Cum se știe, din vremea în care pe pământul strămoșilor noștri daco-romani se zămislea ființa noastră românească, firul istoriei Bisericii s-a împletit cu firul istoriei patriei. Identificându-și misiunea cu slujirea poporului, Biserica a urmărit fără încetare atât păstrarea dreptei credințe și slujirea aspirațiilor și năzuințelor întregii obști românești, cât și îmbunătățirea traiului zilnic al omului... Biserica a desfășurat o activitate de binefacere, de luminare a poporului, de făurire a unor opere de artă, care astăzi este tezaur național, parte a patrimoniului cultural... și care prin legea patrimoniului cultural național... este restaurat, conservat și întreținut¹⁹.

17. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial...“, p. 600.

18. În mânărea decretului prezidențial a avut loc la Palatul Marii Adunări Naționale. La acel eveniment au fost prezenți reprezentanți ai conducerii de stat, vicepreședintele Consiliului de Stat, primarul general al Capitalei, președintele Consiliului Culturii și Educației, președintele Departamentului Cultelor. Patriarhul Iustin a fost însoțit de membrii Sfântului Sinod.

19. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial...“, p. 607.

Festivitățile întronizării patriarhului Iustin, din ziua de 19 iunie 1977, au început cu Sfânta Liturghie în catedrala Sfintei Patriarhii, după care a fost oficiată slujba rânduitei Doxologii de așezare în scaunul de Patriarh și de instalare canonică. După slujba întronizării au urmat cuvântările.

În încheierea slujbei și a ceremoniilor din biserică, Patriarhul a mulțumit tuturor pentru gândurile bune exprimate: „Prin glasul meu Biserica Ortodoxă Română vă asigură de prețuirea pe care o acordă Bisericilor Dvs. și de cooperare strânsă în toate domeniile care intră în sfera îndatoririlor noastre comune”²⁰.

În aceeași zi, la ora 14.00, a avut loc agapa frățească²¹, de la care prezentăm unele luări de cuvânt. Semnificative sunt gândurile exprimate, din partea Conferinței Bisericilor Europene, de către Dr. G. G. Williams:

„Acum câteva luni m-am aflat aici pentru a fi alături de Dvs. în marea durere prin care a trecut poporul român și la marea pierdere pe care a avut-o Biserica Ortodoxă Română prin trecerea la cele veșnice a Patriarhului Justinian.

Se știe bine că timp de 13 ani ați fost distinsul nostru colaborator și fondator al organizației noastre: Conferința Bisericilor Europene. Ați fost un îndrumător și în același timp un împăciuitoare, inspirând și aducând împăcare în mijlocul nostru. Ne vom aminti permanent că Prea Fericea Voastră ați interpretat permanent Ortodoxia pentru cei ce nu sunt ortodocși. Sunteți exemplu în ceea ce privește și faptul că ați interpretat Biserica într-o societate socialistă și ați arătat care este rolul Bisericii în această societate.

În toate tensiunile și neînțelegerile, ați adus înțelegere și rezolvare... ziua de astăzi este un eveniment și o aleasă bucurie pentru toți membrii și credincioșii Conferinței Bisericilor Europene”²².

20. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial...”, p. 651.

21. Dejunul oficial a fost oferit de Patriarhia Română și a avut loc în saloanele restaurantului Athénée Palace. Alături de personalitățile bisericesti din țară și de peste hotare, au luat parte și reprezentanți ai Conducerii superioare de stat, cf. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial...”, p. 651.

22. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial...”, p. 653.

Amintim aici și pe prof. Virgil Cândea, secretarul general al „Asociației România”, care a scos în evidență faptul că patriarhul Iustin se află printre membri fondatori și în biroul de conducere al asociației, „așezământ întemeiat pentru promovarea legăturilor cu țara a compatrioților noștri stabiliți în alte părți ale lumii, pentru cultivarea în rândurile lor a limbii, a conștiinței de neam și a valorilor noastre culturale”²³.

După instalare, patriarhul Iustin a trimis Întâistătătorilor de Biserici o Scrisoare irenică în care, printre altele, a subliniat următoarele:

„Dorim să vă asigurăm și cu acest prilej că Biserica Ortodoxă Română este hotărâtă să aibă o participare vie și activă la toate consfătuirile interortodoxe – și în special pentru pregătirea și realizarea Sfântului și Marelui Sinod – la întrunirile Conferințelor Bisericilor Europene, ale Conferinței creștine pentru Pace, ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, precum și la dialogurile cu diferitele Biserici”²⁴.

Demnă de menționat este și prima pastorală la Praznicul Nașterii Domnului a patriarhului Iustin, trimisă comunităților ortodoxe române de peste hotare, din anul întronizării sale ca patriarh. Redăm câteva fragmente semnificative, adresate celor aflați departe de casă și care erau încercați în multe feluri și chipuri, în acea perioadă:

„Dumnezeiescul praznic de astăzi al Nașterii Domnului mă îndeamnă să poposesc în mijlocul Dumneavoastră pentru a vă împărtăși cuvânt de învățătură dreaptă, părintească povățuire și arhierescă binecuvântare. Deși «cu trupul sunt departe, – cum zicea odinioară Sfântul Apostol Pavel – , sunt însă cu duhul împreună cu dumneavoastră» (Col. II, 5)... Închinându-ne împreună, în fața aceluiași altar, noi înălțăm către Bunul Dumnezeu rugăciuni fierbinți în aceeași limbă, în frumosul nostru grai strămoșesc”²⁵.

23. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial...”, p. 656.

24. Pr. I. GAGIU, Diac. P. DAVID, „Alegerea, înmânarea Decretului Prezidențial...”, pp. 667-668.

25. † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală Prea Fericitului Patriarh Iustin trimisă comunităților ortodoxe române de peste hotare”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXV, nr. 9-12, septembrie-decembrie 1977, p. 914.

În această pastorală există numeroase elemente care scot în evidență dragostea de neam, limbă, credință și strămoși. Întărește faptul că românii trebuie să fie adevărați frați strânsi legați unii de alții, pentru slujirea neamului și a Bisericii, iar toate acestea vor duce la întărirea comunităților românești. *Mormintele strămoșilor, zestrea noastră comună moștenită de la părinți: dragostea de neam și credința noastră ortodoxă pe toți ne leagă strâns de glia strămoșească. Iar glasul pământului și al cerului românesc ne cheamă statornic să cinstim, cu faptele și cuvântul nostru, moșia și legea românească*²⁶.

Cuvintele sunt pline de emotivitate și aduc în actualitate un limbaj profund înrădăcinat în tradiția noastră bisericească, limbaj care rupe barierele timpului și ne face să ne simțim contemporani cu strămoșii noștri.

Cuvinte de unitate și împăcarea tuturor prin Hristos sunt prezente și în Scrisoarea irenică trimisă Întâistătătorilor Bisericilor creștine, la dumnezeiescul praznic al Nașterii Domnului din același an:

„În iconomia tainei dumnezeiești a mântuirii se cuprinde însă nu numai unirea omului cu Dumnezeu, ci și adunarea laolaltă și împăcarea tuturor prin Hristos. El a alungat vrăjmășia dintre noi, ținându-ne strâns legați unii de alții, prin puterea Sfântului Duh, și înfățișându-ne înaintea lui Dumnezeu ca adevărați frați și fii ai aceluiași Părinte ceresc”²⁷.

Mesajul patriarhului Iustin este unul cât se poate de clar în privința relațiilor de pace și unitate care trebuiau să existe între comunitățile creștine, într-o lume plină de tensiuni sociale, etnice și religioase. Relațiile de bună colaborare cu Întâistătătorii Bisericilor creștine, și în primul rând cu cele ortodoxe, nu făceau decât să aplaneze din răni-le produse în timpul celui de al Doilea război mondial. Aceste relații sunt pentru noi astăzi un model ideal de comunicare și de înțelegere a relațiilor interortodoxe atât de necesar în această perioadă în care provocările și tensiunile legate de apartenența la o anumită religie sau etnie sunt din ce în ce mai numeroase.

26. † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală Prea Fericitului Patriarh Iustin...”, p. 918.

27. † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Patriarh Iustin către Întâistătătorii Bisericilor creștine”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXV, nr. 9-12, septembrie-decembrie 1977, pp. 931-932.

Același spirit de pace și bună-înțelegere este prezent și în pastora-
la trimisă clerului și credincioșilor de Crăciun și Anul nou, tot din anul
1977:

„După cum Fiul lui Dumnezeu, întrupându-se, s-a făcut asemenea
cu oamenii, tot așa și noi, viețuind în Hristos, ne vom arăta asemenea
cu El, când va veni la noi în slavă (I Ioan III, 7)... dar în iconomia tainei
dumnezeiești se cuprinde nu numai unirea omului cu Dumnezeu, ci și
adunarea laolaltă în Hristos și împăcarea tuturor celor văzute și nevăzu-
te cu Dumnezeu... din care izvorăște pacea între noi, bună-înțelegerea și
dragostea frățească”²⁸.

În cadrul Apostolatului creștin și social promovat de către pa-
triarhul Iustin s-a aflat ca o prioritate întărirea identității creștine și
naționale, scoțând în evidență credința, jertfa și dragostea de neam și
țară a poporului român.

În cuvântul rostit în Catedrala Patriarhală, duminică, 8 mai 1977, cu
ocazia sărbătoririi Centenarului Independenței 1877-1977, patriarhul
Iustin a mărturisit faptul că:

„Pământ străin n-a râvnit să cucerească niciodată poporul nos-
tru, iar la cotropirea altor popoare nu și-a abătut nicidecum gândul...
Independența este starea proprie, liberă și demnă a unui popor... În tot
cursul istoriei noastre, Biserica Ortodoxă Română a fost nelipsită din
viața poporului nostru, făcându-și învederată activitatea ei nu numai în
viața de toate zilele a credincioșilor, ci și în momentele de mare cumpănă
ale neamului nostru... Astăzi, la sărbătorirea centenarului independenței,
întorcându-ne privirile către vrednicii noștri înaintași, prinos de aleasă
cinstire să le aducem, făgăduindu-ne să le urmăm pilda și să păstrăm cu
scumpătate moștenirea lăsată de ei nouă”²⁹.

Strâns legată de istoria neamului nostru este și prețuirea pe care
a avut-o Biserica Ortodoxă Română față de istoricul C.C. Giurăscu, în
special atunci când acesta a trecut la cele veșnice.

28. † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorala de Crăciun
(1977) și Anul nou (1978) trimisă credincioșilor de către Prea Fericitului Patri-
arh Iustin”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXV, nr. 9-12, septembrie-decembrie
1977, pp. 927-928.

29. † IUSTIN, Mitropolitul Moldovei și Sucevei locțiitor de patriarh, „Centenarul
Independenței”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCV, nr. 5-6, mai-iunie, 1977,
pp. 333-337.

Prezentăm telegrama Patriarhului Iustin adresată familiei îndoliate:

„Exprimăm profundul nostru regret pentru trecerea la cele veșnice a distinsului dumneavoastră soț și părinte, eminentul om de cultură, academician profesor Constantin C. Giurescu.

Sincere condoleanțe

† Iustin

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române³⁰.

Încheiem acest studiu dedicat Apostolatului creștin și social al Patriarhului Iustinian, cu telegrama adresată familiei îndoliate, odată cu trecerea la cele veșnice a istoricului Constantin C. Giurăscu, arătând astfel strânsa legătură care a existat între cele două lăcașuri de cultură și spiritualitate, Biserica Ortodoxă Română și Academia Română, chiar dacă în acele vremuri anumite politici sociale și administrative împiedicau manifestarea pe deplin a acestor legături.

Am scos în evidență principalele direcții interne și externe, de promovare și înfăptuire a Apostolatului creștin și social, de care a fost preocupat patriarhul Iustin, cu precădere fiind prezentate cele din primul an de arhipăstorie ca patriarh. A fost anul în care au avut loc mai multe evenimente, unele din ele având o puternică încărcătură spirituală și socială. Amintim aici de trecerea la cele veșnice a Patriarhului Justinian și cutremurul din 4 martie. Două evenimente care s-au petrecut la un interval de câteva săptămâni. Alături de acestea se adaugă altele două, întronizarea ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române a Mitropolitului Iustin al Moldovei și Sucevei și Centenarul Independenței, 1877-1977. Toate aceste evenimente au fost coordonate cu înțelepciune și echilibru ce către Patriarhul Iustin, cel care în toate acțiunile sale a scos în evidență faptul că buna înțelegere, dreapta credință, jertfa și dragostea de neam și de țară, pacea și dragostea frățească sunt principalele direcții ale înfăptuirii unui adevărat Apostolat creștin și social în Biserica Ortodoxă Română.

30. REDACȚIA, „Academician profesor Constantin C. Giurescu 1901-1977”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXV, nr. 9-12, septembrie-decembrie 1977, p. 941.